

De zoektocht naar een vroege Magritte

Na twee jaar succes voor Museum Boijmans Van Beuningen

Een potentiële nieuwe liefde kan je zomaar ontglippen, ondervond Sjarel Ex. De Magritte die hij op het oog had en die zo'n mooie aanvulling zou betekenen voor de collectie surrealisme in Museum Boijmans Van Beuningen, bleek *out of his league*. Maar twee jaar later leek de vurig gewenste aanwinst ineens een stuk minder onbereikbaar.

Eind 2013 sta ik in New York voor *Le miroir vivant* van René Magritte uit 1928. Over mijn schouder snort de camera van Paul van den Bos die filmt voor de documentaire *Conducting Boijmans* van Sonia Herman Dolz over het verzamelende Museum Boijmans Van Beuningen. Naast me staat Glenn Lowry, directeur van het Museum of Modern Art (MoMA), hij leidt me rond door de Magritte-tentoonstelling in zijn museum. Enkele van de belangrijkste werken, in de jaren zeventig gekocht van Edward James, de favoriete verzamelaar van Magritte, zijn door Museum Boijmans Van Beuningen uitgeleend. En *Le miroir vivant*, eigendom van een Brusselse familie, is te koop. Het is een van de bijzondere, vroege werken van Magritte, veel uit deze tijd zit al vast in museale collecties. Het zou in de verzameling van het Boijmans allerminst misstaan. Maar wat wordt de prijs, en nog een belangrijke vraag voor dit moment, is ook het MoMA in de markt?

ONSAMENHANGENDE DAGDROOM

Le miroir vivant is een van de 42 woord/beeld schilderijen die Magritte maakte in de jaren 1926-29, de periode dat hij zich in Parijs verbond aan de surrealistische kring rondom André Breton. Magritte experimenteert in deze vroege werken met de associatieve, beeldende werking van woorden en van taal. Hij ontwikkelde een letterlijke, bijzondere vorm van beeld-spraak. Het bekendste stuk uit deze serie is *Ceci n'est pas une pipe* uit 1929, nu in de collectie van het Los Angeles County Museum of Art. Dat is misschien wel de beroemdste zin geschilderd onder een voorstelling, die er overigens wel degelijk uitziet als een pijp. Een raadselachtige ontkenning, weer anders dan de werking van

woorden, elk in een gedachtenwolk, in *Le miroir vivant*: 'lachende persoon', 'kabinet', 'horizon' en 'vogelkreten'. Wat is hun betekenis, wat zegt het samen? En waarom 'levende spiegel' als titel? De woorden brengen een soort dagdroom op gang die niet erg samenhangend is, maar mede daardoor zo interessant. Een schilderij als katalysator die je fantasie op hol doet slaan. En dat is precies wat Magritte beoogt. Hij wil, net als de dada-beweging deed en de experimentele klankgedichten

van Paul van Ostayen, de conventies van taal blootleggen en uitproberen welke verwachtingspatronen en gewoontes kleven aan taal. Zijn latere werk geeft heel nauwgezet zijn dromen weer, op een bijna fotografische manier. Schilderijen die staan als een huis, maar die niet het tastende en tentatieve hebben dat je hier vindt. Je hebt de indruk dat hij met het penseel in de hand nog naar de beste oplossingen zoekt. De stijl is lossier, de verf dunner, waardoor het doek er soms doorheen schemert en je hier en daar zelfs een hulplijntje ziet.

In 2013 optreden als koper in spé voor een schilderij uit 1928 van een kunstenaar die in 1971 een expositie had in Museum Boijmans Van Beuningen, dat al vier van de beste schilderijen en een mooie serie gouaches verzamelde. Dat is toch een beetje merkwaardig. Waarom heeft hoofdconservator Renilde Hammacher

Filmstill uit de documentaire *Conducting Boijmans* van Sonia Herman Dolz: Sjarel Ex met Glenn Lowry op de Magritte-tentoonstelling in het Museum of Modern Art, New York

destijds zo'n vroeg werk niet 'meegenomen' in haar verzamelstrategie? Keek ze er overheen? Was ze uitsluitend gefixeerd op zijn schilderijen voor de excentrieke Engelse verzamelaar Edward James? Collectioneren gaat geleidelijk en je kijkt net zo goed achteruit. Met de oevrecatalogus op tafel zie je verbanden tussen het vroege en het rijpe werk en bovendien wat er omheen gebeurde, in andere ateliers. Werken van Marcel Duchamp – verwant, hij was de eerste concept avant-gardist – maken nu deel uit van de verzameling. Marcel Broodthaers haakte in de jaren zeventig aan bij deze vroege tijd van Magritte en de volgens mij belangrijkste schilder van de laatste decennia van de 20ste eeuw, René Daniëls, putte veel inspiratie uit diens werk. Zo'n vroeg werk van Magritte mag gewoon niet in de collectie ontbreken. Het zou het enige in Nederland zijn.

Le miroir vivant

René Magritte

1928. Olieverf op doek, 67,3 x 86,3 cm

Bijdrage: € 800.000, waarvan € 300.000 uit het Dura Kunstfonds

MUSEUM BOIJMANS VAN BEUNINGEN, ROTTERDAM

Le miroir vivant van René Magritte is aangekocht met steun van de Vereniging Rembrandt, mede dankzij haar Dura Kunstfonds, Fonds Willem van Rede i.o., Stichting Museum Boijmans Van Beuningen, BankGiro Loterij, Mondriaan Fonds, VSBfonds, en het Prins Bernhard Cultuurfonds.

GESTEUND VANUIT HET DURA KUNSTFONDS

'Het is een schilderij dat je aan het denken zet'

Le miroir vivant van René Magritte is de negende aanwinst van Museum Boijmans Van Beuningen die met steun van het Dura Kunstfonds is aangekocht. 'We vinden het fijn een bijdrage te kunnen doen. Het gaat om een maatschappelijke bijdrage, je geeft zodat andere mensen ook de beleving van het kijken naar kunst kunnen ondergaan,' zegt Bart Dura, zoon van de in 2011 overleden oprichter van het Fonds. 'Een Fonds op Naam maakt je gift persoonlijk, want je wordt betrokken bij wat je steunt.' Wat vindt hij zelf van *Le miroir vivant*? 'Bijzonder, maar je moet er wel uitleg bij hebben. Als je al die werken van Magritte op een rij ziet, snap je dat het een belangrijk stuk is in het geheel. En het is een schilderij dat je aan het denken zet. Op een foto spreekt het overigens een stuk minder aan dan in het echt, dus mensen moeten het vooral gaan bekijken.'

MOED IN DE SCHOENEN

Terug naar New York. Glenn Lowry reageert ontkenkend op mijn vraag of het MoMA van plan is *Le miroir vivant* te kopen. De volgende dag maak ik kennis met de dochter van de Brusselse eigenaresse, die me vertelt hoe haar moeder het werk vond en welke consternatie de spontane aankoop teweegbracht in haar ouderlijk huis. Vader was zo geschokt dat hij weken niet met moeder sprak. Omdat een kostbaar werk als dit moeilijk aan twee kinderen is te vererven, werd besloten tot verkoop. Als ik enige dagen later telefonisch de richtprijs verneem, ik houd hem geheim, zakt de moed me in de schoenen. Met bijna geen eigen budget – Museum Boijmans Van Beuningen beschikt over 50.000 euro per jaar – zou de aanspraak die moet worden gemaakt op publieke en private (huis)fondsen te groot worden. Een illusie armer en een ervaring rijker ga ik terug naar Rotterdam. Deze potentiële nieuwe liefde gaat – zo lijkt het – alweer verloren, maar het zoeken naar een vroege Magritte gaat door.

Vele maanden later, de film van Sonia Herman Dolz is inmiddels in première gegaan op het International Filmfestival Rotterdam (IFFR), hangt tot mijn verrassing *Le miroir vivant* op de TEFAF in Maastricht. De vraagprijs blijkt gezakt met meer dan 40 procent. En dat is relatief goedkoop, namelijk zo'n 10 procent van het werk uit de rijpe periode.

De zakelijk leider van het museum loopt naast me en vraagt: 'is dit geen nieuwe poging waard?' Een uur later staat het voltallig bestuur van de Vereniging Rembrandt rond het schilderij en de voorzitter zegt: 'wij begrijpen het, maar kunnen slechts een deel van dit bedrag schenken'. De optie die ik aan de handelaar vraag wordt geweigerd. Maar hij belt me de laatste dag van de beurs en geeft Museum Boijmans Van Beuningen acht weken de tijd om zijn vraagprijs te betalen. Na een spannende campagne zijn ons huisfonds Stichting Fonds Van Rede i.o., Stichting Museum Boijmans Van Beuningen, het Mondriaan Fonds, de BankGiro Loterij, het Prins Bernhard Cultuurfonds en als grootste gever de Vereniging Rembrandt gaarne bereid om de aankoop mogelijk te maken.

Er gaat opnieuw wat van de vraagprijs af, maar de laatste 120.000 euro komt niet op tafel en wordt bij het scheiden van de markt door Vereniging Rembrandt als een lening aangeboden, die vóór 31 december van dit jaar zal worden omgezet in een gift nadat het museum alles in het werk heeft gesteld om het ontbrekende bedrag te vinden. In de expositie rondom *Le miroir vivant* die op 10 oktober in het museum is geopend staat derhalve een collectebus om nog zoveel mogelijk van het tekort in te lopen. Alle giften zijn hartelijk welkom. Maar als u dit leest dan bent u waarschijnlijk al lid van de Vereniging en draagt u via uw contributie een steentje bij. Dank aan iedereen die het mogelijk heeft gemaakt om deze bijzondere aankoop te doen ♦

Sjarel Ex

Directeur Museum Boijmans Van Beuningen

Le miroir vivant centraal

De nieuwe aanwinst is op dit moment het middelpunt van de tentoonstelling *Magritte ontmoet de collectie* in Museum Boijmans Van Beuningen. Met vijftig schilderijen, sculpturen, foto's en installaties van kunstenaars als Jim Shaw, Francis Picabia, Gilbert & George en Duane Hanson worden artistieke dwarsverbanden gelegd tussen de kunstwerken onderling en in relatie tot Magrittes meesterwerk. Te zien tot en met 17 januari.

Surrealisme in Museum Boijmans Van Beuningen

Le miroir vivant van René Magritte (1898-1967) past op een vanzelfsprekende manier in de verzameling van Museum Boijmans Van Beuningen, dat als enige museum in Nederland een collectie surrealistische kunst van wereldklasse bezit. De kern hiervan wordt gevormd door de twaalf werken die in de tweede helft van de jaren zeventig werden aangekocht van de mecenas en verzamelaar Edward James (1907-1984). De Vereniging heeft het museum hierbij gesteund en ook bij andere aankopen die een versterking van deze groep betekenden. Naast werken uit de hoogtijdagen van het surrealisme, van Magritte, Dalí en Tanguy, hielp de Vereniging ook bij de aankoop van een recenter werk van Marcel Broodthaers dat in dezelfde traditie past.

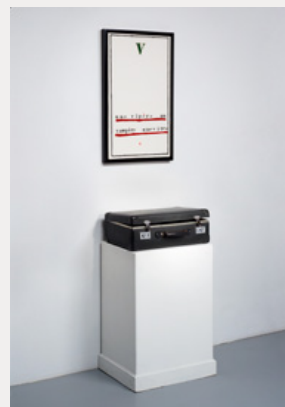
Le modèle rouge III
René Magritte
1937. Olieverf op doek,
183 x 136 cm
MUSEUM BOIJMANS VAN BEUNINGEN,
ROTTERDAM

Op het eerste gezicht lijken ze weinig met elkaar te maken te hebben: Magrittes *Le miroir vivant* uit 1928 en zijn negen jaar later geschilderde *Le modèle rouge III*. Toch zijn ze duidelijk familie van elkaar en samen laten ze zien hoe Magritte zich ontwikkelde. Waar de kunstenaar zich in de tweede helft van de jaren twintig bediende van taal in de voorstelling, al dan niet in combinatie met beeld, liet hij de beelden na 1930 voor zichzelf spreken. Wat bleef, waren de verwarring en de poëtische, raadselachtige titels. Zijn dit voeten, zijn het schoenen? En waarom *Le modèle rouge III*?

Paysage avec nuages roses
Yves Tanguy
1928. Olieverf op doek,
81 x 65 cm
MUSEUM BOIJMANS VAN BEUNINGEN,
ROTTERDAM

Yves Tanguy behoorde met Magritte tot de generatie jonge kunstenaars die halverwege de jaren twintig in Parijs met het surrealisme in aanraking kwamen. Het illusionisme in zijn werk is sterk verwant aan dat van Dalí en Magritte, en hetzelfde geldt voor zijn precieze schilderwijze, maar Tanguy koos een andere weg door zijn droomwerelden op een abstracte manier uit te beelden. Zijn vaak dreigende landschappen, zoals *Paysage avec nuages roses*, kwamen volgens hem voort uit zijn onderbewustzijn en de herinneringen aan zijn jeugd.

Une vipère, un vampire, une vitre
Marcel Broodthaers
1974. Acrylverf op doek (83,5 x 50,8 cm)
en koffer
MUSEUM BOIJMANS VAN BEUNINGEN,
ROTTERDAM

De recent verworven Magritte vormt een prachtig duo met de in 2010 aangekochte installatie *Une vipère, un vampire, une vitre* van Marcel Broodthaers. Deze Vlaamse kunstenaar is een generatie jonger, maar staat met zijn spel met woorden, objecten en het begrip kunst onmiskenbaar in dezelfde traditie als Magritte. In een interview vertelde hij eens hoeveel indruk diens beroemde *Ceci n'est pas une pipe* op hem had gemaakt: 'Ik werd achtervolgd door een schilderij van Magritte waarop woorden zijn afgebeeld. Bij Magritte is er die tegenstelling tussen het geschilderde woord en het geschilderde object, een ondermijning van het taalteken en het geschilderde...'

Couple aux têtes pleines de nuages
Salvador Dalí
1936. Olieverf op paneel,
92,5 x 69,5 cm
MUSEUM BOIJMANS VAN BEUNINGEN,
ROTTERDAM

Magritte en Dalí hebben elkaar leren kennen in Parijs en hun werk werd al in 1930 samen geëxposeerd. Beiden schiepen bevreemdende beelden en schilderden in een bijna fotografische, gedetailleerde stijl. Museum Boijmans Van Beuningen bezit naast enkele sculpturen en werken op papier niet minder dan acht schilderijen van Dalí, overwegend uit de jaren dertig. Tot de meest raadselachtige hiervan behoort het in silhouetten uitgesneden paar met het hoofd vol wolken, dat de kunstenaar en zijn vrouw Gala zou verbeelden.